

Atıfta Bulunmak İçin / Cite This Paper: Değirmenci, Y. (2019). "4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularının Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (4): 3286-3305.

Geliş Tarihi / Received Date: 9 Mart 2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 4 Nisan 2019

Araştırma Makalesi

4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE COĞRAFYA KONULARININ ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz DEĞİRMENCI

Bayburt Üniversitesi

ydegirmenci@bayburt.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3417-1775

Öz

Coğrafya, içeriği, konusu ve inceleme alanları açısından doğa bilimleri, sosyal ve beşeri bilimlerle yakından ilişkili olan multidisipliner bir bilim olarak tanımlanır. Bununla birlikte bazı konuları temel eğitim düzeyinden başlayarak eğitimin diğer kademelerinde de yer alan coğrafya bilimi, ezberci, soyut kavramlar içerdiği ve yer yer sıkıcı bir niteliğe sahip olduğu şeklinde eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak bireylere coğrafi bilinç, günlük yaşam becerileri ve küresel bir bakış açısı kazandırmada etkili olan coğrafya bilimi önemini her zaman korumuştur. Bu araştırmanın amacı, 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan bazı coğrafya konularının öğretiminde öğretmen görüşlerine göre incelenmesidir. Nitel olarak tasarlanan bu çalışmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 2018-2019 eğitim-öğretim yılında halen görevde bulunan ve 4. sınıf sosyal bilgiler dersini yürütmüş 27 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiş, veriler içerik analizi ve betimsel analiz teknikleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmada ulaşılan bulgulara göre, sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretilmesine yönelik öğrenci başarısını etkileyen çeşitli olumlu ve olumsuz faktörlerin olduğu, yöntem ve teknik olarak genellikle düz anlatım ve soru-cevapların tercih edildiği, araç-gereç ve materyal olarak harita ve model kürelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenler bazı coğrafi kavram ve konuların öğretilmesinde ise çeşitli zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya eğitimi, Sosyal bilgiler dersi, Öğretmen görüşü

INVESTIGATION OF TEACHERS' OPINIONS ON TEACHING GEOGRAPHY SUBJECTS IN 4TH CLASS SOCIAL STUDIES COURSE

Abstract

Geography is defined as a multidisciplinary science in terms of its content, subject and field of study, which is closely related to social and human sciences, In addition, geography has sometimes been exposed to various criticisms. However, geography has always maintained its importance in providing individuals with geographic awareness, daily life skills and a global perspective. The aim of this study is to examine the teaching of some geography subjects in 4th grade social studies course according to the opinions of the teachers. In this study, which is designed as a qualitative examination, case study design is used. The participants of the study consist of 27 primary teachers, who are currently working in the 2018-2019 academic year and have lectured 4th grade social studies courses. The data were obtained with a semi-structured interview form and evaluated by using descriptive analysis and content analysis techniques. According to the findings of the study there were various positive and negative factors affecting student success in teaching geography subjects in social studies class. It was also found out that direct instruction method and catechize is generally used as training method. Map and model spheres were used as teaching materials. Teachers also stated that they experienced various difficulties in teaching some geographical concepts and subjects.

Key Words: Geography education, Social studies course, Teacher opinion

1. GİRİŞ

Coğrafya bilmek aslında dünyayı görmek veya bilmek anlamına gelmektedir (Doğanay, 1999: 5). Bununla birlikte coğrafya, yeryüzünde meydana gelen veya gelmesi muhtemel olan fiziki ve beşeri olayların nedenlerini ve etkilerini anlamada anahtar bir disiplindir (Kızılcıaoğlu ve Taş, 2007: 94). Coğrafya eğitimi ise bireyleri birçok alanda hayata hazırlamakla birlikte (Bednarz, Heffron ve Huynh, 2013: 7), bireylerin aktif birer vatandaş olmalarında (Atasoy ve Koç, 2015: 113; Hong, 2018: 6), küresel vatandaşlık anlayışlarının gelişmesinde (Massey, 2014: 80), çevreye karşı duyarlı ve çevresel bilincin oluşmasında (Gökçe ve Kaya, 2009: 157; Değirmenci ve İltter, 2013: 276), günümüz dünyasında yaşanan sorunları anlamada ve bu sorunlara çözüm bulmak için düşünceler geliştirmede (Turan, 2009: 176), bireylere değer eğitimi (Çifçi, 2017: 54; Değirmenci, 2018: 432) ve bütüncül bir bakış açısının kazandırılmasında (Özçağlar, 2009: 17), bireylerde coğrafi bilincin gelişmesinde (CDÖP, 2018: 11) coğrafya eğitiminin önemli bir rolü vardır. Pek çok coğrafya eğitimcisinin ortak düşüncesine göre yerel veya küresel zorluklar karşısında bireyleri aktif, sorumlu ve küresel vatandaşlık için eğitmek gerekmektedir. Bunu yaparken de coğrafya eğitiminin katkısı yadsınamaz (Brooks, Butt ve Fargher, 2017: 2). Coğrafya eğitimi, dünyada diğer insanlarla olan bağlantımızı, çevre ile yaşadığımız ilişkilerimizi ve kendimizi anlamamıza yardımcı olmakla birlikte bilgi, beceri, kavram ve temelleri daha iyi algılamamızı sağlar (Barth ve Demirtaş, 1997). Coğrafya eğitimi bireylere başta yakın çevresi olmak üzere, üzerinde yaşadığı yeri ve dünyayı tanınmasında çeşitli fırsatlar sunar (Şahin, 2003: 82).

Yaşadığımız gezegenin geleceğini güvence altına almak için eğitim bir araç olmakla birlikte coğrafya eğitimi, insanların birbirleri ve çevreleriyle olan etkileşimi anlamalarında ve kaynakların rasyonel kullanılmasında etkili bir güçtür (Gerber, 2003: 4). Coğrafi bilgi ve becerilere duyulan ihtiyaç yaşamın içinde ve yaşamın bir parçası olan toplumlar için geçmişte olduğu gibi günümüzde de bulunmaktadır (Çalışkan, 2015: 4). Ünlü (2001: 31)'ye göre coğrafya öğrenmek hem kişiler hem de uluslar için çok önemlidir. Çünkü bireylerin bilinçli kararlar almasında coğrafya eğitiminin önemli etkisi vardır. Bu nedenle coğrafya eğitiminin küçük yaşlardan itibaren bireylere nitelikli bir şekilde verilmesi gerekir. Coğrafya eğitimi, küçük yaşlardan itibaren bireylerde coğrafi anlayışı ve bakış açısını kazandırmada, çevrelerini ve dünyayı keşfetmelerinde, sorumlu birer birey olmalarında, yakın ve uzak çevresine yönelik ilgisini canlı tutma ve uyarmada, diğer insanların ihtiyaç ve sorumluluklarını fark etmede, insanların dünya üzerindeki etkisini anlamada, kültürlerarası ilişkileri takdir etme ve insanlara saygı duyma gibi durumlar da dâhil olmak üzere küresel bir bakış açısının ve uluslararası anlayışın gelişmesi açısından oldukça önemlidir (Catling, 2001: 34). Bu nedenle coğrafya ilk ve

ortaöğretimden itibaren bireylere öğretilen bir derstir (Stoltman, 2017). Bugün okullarımızda coğrafya eğitimi ilköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri ile başlamakta ve ortaöğretimde ise coğrafya dersleri kapsamında verilmektedir (Akınoğlu ve Bakır, 2003: 83). Ülkemizde ilköğretim düzeyinde hayat bilgisi, fen-teknoloji ve sosyal bilgiler derslerinin içeriği incelendiğinde bazı öğrenme alanları, konu ve kazanımlarının coğrafya bilimi ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Kızılçaoğlu ve Taş, 2007: 93). İlköğretimde sosyal bilgiler öğretim programı kapsamında coğrafya disiplini ile ilgili konular genel olarak bakıldığında, öğrencilerin yakın çevrelerine olan ilgilerini artırmak ve geliştirmek, yaşadığı çevrenin özelliklerini araştırmak ve tanımak, basit sorgulama ve gözlem yapabilme becerisini kazandırmak, insanları ve diğer canlıları etkileyen doğal unsurları anlamak, doğal kaynaklar ve bunların ekonomik düzeyle ilişkisini fark etmek yani kısaca insan ve çevre arasındaki etkileşimi ve bağlantıyı doğru anlamak gibi yaklaşımları içerir (Karabulut, 2002: 40). Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçları incelendiğinde (MEB, 2018: 8) bireylerde, yaşadığı çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan-çevre etkileşimi ve mekânı algılama becerilerinin gelişmesi, doğal kaynakların sınırlılığının fark edilmesi, çevresel bilinç ve sürdürülebilir bir çevre anlayışının gelişmesi, yerel ve küresel konulara karşı duyarlılığın artması gibi amaçların doğrudan coğrafya bilimi ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte programın öğrenme alanları ve kazanımları incelendiğinde, “kültür ve miras”, “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanlarında kültürel mirasın ön plana çıkarılması ve milli bilincin kazandırılmasında, insan yaşamı için gerekli mekânsal bilgi, beceri ve değerlerin oluşturulmasında coğrafya biliminin önemi dikkat çekmektedir.

Coğrafya, temel eğitim düzeyinde ayrı bir ders olarak değil sosyal bilgiler dersi kapsamında yer almaktadır. Bu nedenle coğrafya bilimine ait öğrenme konuları ve bazı kavramlar bu ders içerisinde sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından verilmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde, (Akengin ve diğ., 2010; Akınoğlu ve Bakır, 2003; Alkış, 2005; Kayalı, 2000; 2004; Ulusoy ve Gülüm, 2009; Başbüyük ve Çıkılı, 2002; Kızılçaoğlu ve Taş, 2007; Kızılçaoğlu, 2006; Özel ve Başoğlu, 2007; Pınar ve Akdağ, 2012; Sever ve Koçoğlu, 2013; Sözcü, Oğuz ve Aydınözü, 2016; Bitlisli, 2014; Demircioğlu, 2004; Demirkaya ve Arıbaş, 2004; Geçit ve Beldağ, 2014; Kadioğlu, 2008) sosyal bilgilerde coğrafya konularının öğretimiyle ilgili pek çok çalışmanın yer aldığı ancak bu çalışmaların genellikle öğretmen adayları, öğretim programı, araç-gereç, materyal ve ders kitapları gibi alanlarda yoğunlaştığı, 4. sınıf düzeyinde coğrafya konularının öğretimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelendiği kapsamlı çalışmaların ise sınırlı kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla temel eğitim düzeyinde nitelikli ve sağlıklı bir coğrafya eğitiminin mevcut durumunun sahadan öğretmen görüşü alınarak incelenmesi, bu süreçte yaşanan

sorunların neler olduğu, kaynağı ve bu sorunların çözümüne yönelik atılabilecek adımların belirlenmesi açısından bu çalışmanın önemli olduğu ve ilgili literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir. Bununla birlikte araştırmada elde edilen veriler ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda araştırmanın gelecekte bu dersi verecek olan öğretmen adayları ve onların yetişmesine katkı sağlayan akademisyenlerin de dikkatini çekeceği ve bu anlamda da ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada ayrıca bu genel amaçla birlikte şu sorulara da yanıtlar aranmıştır.

- 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafya konularının öğretimine yönelik öğrencilerin başarılarını etkileyen olumlu ve olumsuz faktörler nelerdir?
- 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularını işlerken kullanmış olduğunuz yöntem ve teknikler nelerdir?
- 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularını işlerken kullanmış olduğunuz araç, gereç ve materyaller nelerdir?
- 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde daha çok hangi coğrafi konu ve kavramların öğretiminde zorluk yaşıyorsunuz, bu durumun nedenleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretimine yönelik görüşlerinin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması (case study) deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, algıların veya olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışıldığı araştırmalardır. Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan durum çalışması, bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan ayırt edici bir yaklaşım olarak görülür. Durum çalışmalarına birey, kurum, grup, olay, süreç veya ortamlar örnek oluşturabilir. Bu desenin en temel özelliği bir ya da birden fazla durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etmenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve araştırmaya konu olan durum farklı açılardan ele alınır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 77; Büyüköztürk ve diğ., 2011: 273; Merriam, 2013: 40). Durum çalışması, araştırmacının gerçek yaşam içerisinde çoklu bilgi kaynakları (gözlem, görüşme, doküman, materyal ve raporlar gibi) aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı bir yaklaşımdır (Creswell, 2016: 98). İlgili literatürle birlikte araştırmanın doğası ve çalışmada cevabı aranan sorular dikkate alındığında bu desenin kullanılmasına karar verilmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırma, 2018-2019 eğitim öğretim yılının bahar döneminde Türkiye’de bir il merkezinde temel eğitim düzeyinde görev yapmakta olan, daha önce sosyal bilgiler dersini

vermiş ve amaçlı örnekleme metotlarından biri olan uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 27 sınıf öğretmeni ile yürütülmüştür. Çalışma sürecinde görüşme yapılmadan önce öğretmenlere yapılacak olan çalışma ve görüşme hakkında kısaca bilgi verilmiş ve daha sonra görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerle yapılan bu görüşmeler ortalama 30 dakika sürmüştür. Araştırmanın çalışma grubuna ait veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Özellikler

<i>Hizmet Yılı</i>	<i>Kadın</i>	<i>Erkek</i>	<i>Toplam</i>
1-4 yıl arası	5	6	11
5-9 yıl arası	5	7	12
10-14 yıl arası	-	1	1
15 ve üzeri	1	2	3
Toplam	11	16	27

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin öğretmenlik deneyimlerin farklı yıllar arasında olduğu görülmektedir. Araştırmada çalışma grubu 11 kadın ve 16 erkek olmak üzere toplam 27 öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun hizmet deneyimi 1 ile 9 yıl arasında değişmektedir. Çalışmada 11 sınıf öğretmeni 1 ve 4 yıl arasında öğretmenlik deneyimine sahipken, 12 sınıf öğretmeni 5 ile 9 yıl arasında hizmet yılına sahip olduğu tespit edilmiş. Çalışmada 10 ile 14 hizmet yılı arasında 1 öğretmenin yer aldığı ve son olarak 15 yıl ve daha fazla öğretmenlik deneyimine sahip nispeten daha deneyimli sayılabilecek öğretmen sayısının ise toplamda 3 olduğu görülmektedir.

2.2 Veri Toplama Aracı

Araştırmada daha önce sosyal bilgiler dersini yürütmüş ve bu dersle ilgili çeşitli deneyim ve tecrübeye sahip sınıf öğretmenlerinin 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafya konularının öğretimine ilişkin kendi görüş ve düşünceleri, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan görüşme tekniği ile incelenmiştir (Büyüköztürk ve diğ, 2011: 161; Yıldırım ve Simsek, 2011: 119). Araştırmadan elde edilen veriler ise gerekli uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla toplanmıştır. Nitel araştırmada görüşmeler, genellikle bir konu hakkında katılımcıların görüş ve fikirlerini ortaya çıkarma amaçlı birkaç açık uçlu soruyu içeren süreci ifade eder (Creswell, 2017: 190). Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin amacı ise görüşülen kişilerin bakış açılarını, duygu ve düşüncelerini ve anlam dünyalarını derinlemesine anlamaya çalışmaktır (Kuş, 2009: 87). Bu amaçla çalışmaya katılan öğretmenlerle ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirilmiş ve araştırma problemleriyle ilgili veriler toplanarak yorumlanmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcılardan elde edilen veriler içerik ve betimsel analiz teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi, ulaşılan verilerin belirli tema ve sınıflamalar içerisinde sistematik olarak kodlanmasıdır (Fraenkel ve diğ., 2012: 478). İçerik analizinde ilk önce birbirine benzeyen kavramlar listelenir ve aralarındaki ilişkiye göre çeşitli kod, tema veya kategoriler oluşturulur. Bununla birlikte içerik analizinde amaç, araştırma problemiyle ilgili olarak ulaşılan verileri belirli kavram ve temalar şeklinde bir araya getirmek ve bunları okuyucuların anlayacağı şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). İçerik analizi tekniklerinin ortak paydası çıkarım esasına dayanır. Yani, ulaşılan verilerde gözlenen ve betimlenen öğelerden hareketle bir yorum getirme amacını taşır (Bilgin, 2014: 1). Betimsel analiz ise araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre veya görüşme sürecinde kullanılan soru ve boyutlar dikkate alınarak gerçekleştirilir. Bu analiz metodunda bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224). Dolayısıyla katılımcılardan elde edilen veriler çıkarım esasına sayılı olarak çeşitli tema ve kategoriler altında toplanarak açık bir şekilde tablolarda sunulmuş ve gerekli katılımcı görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca çalışmada gizlilik ilkelerine dikkat edilerek katılımcılara ait bilgilere yer verilmemiş, bunun yerine her bir katılımcı için sırasıyla “öğretmen 1” “öğretmen 2” ve “öğretmen 3” şeklinde (Ö1; Ö2; Ö3) kodlamalar yapılarak katılımcılar sınıflandırılmıştır. Çalışmanın geçerliğini sağlamak için doğruluk ve inandırıcılık önemli görülmektedir. Bu nedenle araştırma sürecine ilişkin bilgilerin paylaşarak verilere ne şekilde ulaşıldığının açıklanması, verilerin detaylı bir şekilde raporlandırılması ve katılımcı görüşlerine doğrudan yer verilmesi nitel araştırmalarda geçerlilik adına önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 257). Araştırmanın güvenilirliği sağlamak için ise uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacının ulaştığı kategoriler farklı bir alan uzmanına liste halinde verilmiş ve ilgili uzmandan gelen dönütler sonrasında verilerin güvenilirliğini sağlamak için Miles ve Huberman (1994: 64) tarafından geliştirilen $[Görüş\ birliği / (Görüş\ birliği + Görüş\ ayrılığı) \times 100]$ formülü esas alınmış, daha sonra araştırmacı ve uzman görüşü arasındaki uyuşma oranının % 90 oranında sağlandığı görülmüştür. Sonuçta elde edilen veriler tablolarda frekans (f) ve yüzde (%) şeklinde sunulmuş yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonrasında ulaşılan bulgular, araştırmanın giriş bölümünde belirtilen sorular doğrultusunda bu bölümde sırasıyla ve tablolar halinde verilmiştir. Tablo 2’de araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin

4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafya konularının öğretimine yönelik öğrencilerin başarılarını etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlere ilişkin görüşleri verilmiştir.

Tablo 2. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Coğrafya Konularının Öğretimine Yönelik Öğrencilerin Başarılarını Etkileyen Olumlu ve Olumsuz Faktörlere İlişkin Katılımcı Görüşleri

Kategori	Olumlu		Olumsuz		Toplam	
	f	(%)	f	(%)	f	(%)
Konu ve alandan kaynaklanan faktörler	16	59,25	10	23,25	26	37,14
Öğrenciden kaynaklanan faktörler	6	22,22	17	39,53	23	32,85
Araç-gereç ve materyal kullanımından kaynaklanan faktörler	2	7,40	10	23,25	12	17,14
Kullanılan yöntem ve tekniklerden kaynaklanan faktörler	2	7,40	3	6,97	5	7,14
Öğretmenden kaynaklanan faktörler	1	3,70	2	4,65	3	4,28
Müfredattan kaynaklanan faktörler	-	-	1	2,32	1	1,42
Toplam	27	100	43	100	70	100

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerine göre 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafya konularının öğretimine yönelik öğrencilerin başarılarını etkileyen 27 olumlu ve 43 olumsuz olmak üzere toplam 70 faktör olduğu görülmektedir. Bu duruma göre öğretmen görüşleri doğrultusunda öğrenci başarısını etkileyen faktörlerin % 38,58’i olumlu faktörleri oluştururken, % 61,42’sini ise olumsuz faktörler oluşturmaktadır. Öğretmen görüşlerine bağlı olarak 6 farklı kategorinin oluşturulduğu tablo 2’de hem olumlu, hem de olumsuz faktörler içerisinde en fazla görüş belirtilen kategoriler “*konu ve alandan kaynaklanan faktörler*” (% 37,14) ve “*öğrenciden kaynaklanan faktörler*” (% 32,85) kategorilerinde olduğu dikkat çekmektedir. Yine dikkat çekici bir şekilde katılımcılar olumlu ve olumsuz anlamda müfredattan kaynaklanan nedenler arasında genellikle çok fazla görüş belirtmedikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğuna göre öğrenci başarısını pozitif yönde etkileyen nedenlerin başında “*konu ve alandan kaynaklanan faktörler*” (% 59,25) gelirken, negatif yönde etkileyen nedenlerin başında ise “*öğrenciden kaynaklanan faktörler*” (% 39,53) geldiği vurgulanmıştır.

Bu alt problemle ilgili olarak öğrenci başarısını olumlu etkileyen katılımcı bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Öğrenciler günlük yaşamla daha çok ilişkilendirebildikleri özellikle hava durumu ile ilgili konularda daha başarılı olduklarını söyleyebilirim” (Ö1). “4. sınıf sosyal bilgiler dersindeki bazı coğrafya ile ilgili konuların günlük hayatla iç içe olması ve güncel yaşamda kullanılan bilgiler içermesi öğrencinin konulara olan ilgisini artırarak başarısını olumlu etkiliyor” (Ö3). “Coğrafya ile ilgili bazı konuların öğrenci merkezli uygulamalarla daha kolay işlenmesine

imkân tanınması öğrenci başarısını olumlu etkiliyor” (Ö9). “Sosyal bilgiler dersindeki coğrafya konuları öğrencilerde merak duygusunu artırması başarılarını da olumlu etkiliyor diyebilirim” (Ö10). “Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri başarılarını onların başarılarını etkileyen önemli bir faktördür” (Ö12). “Coğrafya konularıyla ilgili yakın çevreden örnekler verebiliyor olmamız öğrenci başarısını etkiliyor” (Ö14). “Coğrafya konularının öğrencilerin dünyayı ve çevrelerini tanımalarına imkân vermesi ve eğlenceli bilgiler içermesi öğrenci başarısını etkileyen nedenler içerisinde sayılabilir” (Ö19). “Coğrafya konuları ile öğrenciler daha önce görmedikleri ülke ve yerler hakkında yeni bilgiler öğrenirken daha istekli oluyorlar” (Ö26).

Sonuç olarak öğretmenlerin görüşlerine göre 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretimine yönelik öğrenci başarısını etkileyen çeşitli faktörlerin (% 38,58) olduğu, ancak bu faktörlerin genellikle coğrafya konu ve içeriğinin günlük yaşamla iç içe olması, öğrencilerin ilgi ve meraklarını artırması ve yakın çevre ile kolay ilişkilendirebilecekleri konuları içermesi onların başarılarını pozitif olarak etkilediğini vurguladıkları görülmüştür.

Bu alt problemle ilgili olarak öğrenci başarısını olumsuz etkileyen katılımcı bazı öğretmen görüşleri ise şu şekildedir:

“Öğrencilerin coğrafya ile ilgili bazı kavram ve konular hakkında yeterli alt yapı ve bilgiye sahip olamamaları onların başarılarını etkileyen önemli nedenler arasında yer almaktadır” (Ö1). “Küresel bağlantılar ünitesinde farklı ülke ve kültürlerle ilgili yakın çevremizde örnekler olmamasından dolayı bazen bu konunun tam olarak anlaşılmasını ve dolayısıyla öğrenci başarısını olumsuz etkileyebiliyor” (Ö4). “Coğrafya konularıyla ilgili olarak bazı kavramların anlaşılmasının zor olması ve bununla birlikte fiziksel bazı imkânların yeterli olmaması öğrenci başarısını olumsuz etkiliyor” (Ö5). “Sosyal bilgiler dersinde özellikle küresel bağlantılar ünitesinde bazı konuların işlerken düz anlatım yöntemini kullanmak durumunda kalıyorum. Bu durum kalıcılığı olumsuz etkilediği gibi öğrenci başarısını da etkiliyor” (Ö3). “Öğrencinin ilk kez karşılaştığı bazı teknik ve yabancı kavramların olması” (Ö7). “Coğrafya ile ilgili ünitelerdeki bazı kazanımların gezi ve gözleme dayalı olması ancak imkânlar nedeniyle bu etkinliklerin yapılamaması öğrenci başarısını da etkiliyor” (Ö9). “Müfredatın yoğun, araç-gereç imkânlarının sınırlı ve bazı kavramların soyut olması başarıyı olumsuz etkiliyor” (Ö10). “Öğrenci yaşadığı yerden dışarı hiç çıkmamış ve çevreyi çok fazla tanımadığı için bazı kavram ve konuların öğretilmesini öğrenci açısından zorlaştırıyor” (Ö12). “İşlenen konuların sadece anlatılması, verilen bilgi ve becerilerin günlük yaşama aktarılamaması başarıyı olumsuz etkiliyor” (Ö13). “Öğrencilerin farklı coğrafi özelliklere sahip çevrelerde yaşıyor olmaları ve öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenme imkânına yeterince sahip olamamaları onların başarılarını olumsuz etkiliyor” (Ö18). “Özellikle küresel bağlantılar ünitesinde bazı ülkelerle ilgili verilen bilgilerin çok olması ve öğrencinin dünyasına uzak olması başarıyı olumsuz etkiliyor” (Ö19). “Öğrencilerin bilgi sahibi olmadıkları ve görmedikleri kültür ve ülkeleri işlerken bazı kavram ve konuları algılamakta zorluk yaşayabiliyorlar” (Ö26). “Konular bütünsel bakış açısı gerektirdiğinden dolayı ve öğrencilerin sahip

oldukları bireysel farklılıklar öğrenmeleri üzerinde olumsuz etkiye neden olabiliyor” (Ö24).

Sonuç olarak öğretmenlerin görüşlerine göre 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretimine yönelik öğrenci başarısını etkileyen çeşitli faktörlerin (% 61,42) olduğu, ancak bu faktörlerin genellikle öğrenciden kaynaklandığı, bununla birlikte konu ve ünitelerin özellikleri, coğrafya konularının yapısına uygun araç-gereç ve materyallerin yeterli olmaması başarıyı etkileyen olumsuz faktörlerin başında geldiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Tablo 3’te 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularını işlerken öğretmenlerin kullanmış oldukları yöntem ve teknikler verilmiştir.

Tablo 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularını İşlerken Öğretmenlerin Kullanmış Oldukları Yöntem ve Teknikler

<i>Yöntem ve Teknikler</i>	<i>f</i>	<i>(%)</i>
Düz Anlatım	18	23,37
Soru-Cevap	17	22,07
Tartışma	8	10,38
Drama	8	10,38
Gösterip Yaptırma	5	6,49
Beyin Fırtınası	5	6,49
Örnek Olay	3	3,89
Gezi-Gözlem	3	3,89
Benzetim	3	3,89
İstasyon Tekniği	2	2,59
Altı Şapka	2	2,59
Deney	1	1,29
İşbirlikçi Öğrenme	1	1,29
Rol Yapma	1	1,29
Toplam	77	100

Tablo 3 incelendiğinde, 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularını işlerken öğretmenlerin çoğunlukla geleneksel yöntemlere başvurdukları dikkat çekmektedir. Ayrıca öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda kullanılan yöntemlerin başında düz anlatım (% 23,37) ve soru-cevap (% 22,07) tekniklerinin geldiği görülmektedir. Bununla birlikte diğer tekniklerin de kullanıldığı görülmektedir. Sırasıyla diğer yöntem ve teknikler ise; *tartışma* (% 10,38), *drama* (% 10,38), *gösterip yaptırma* (% 6,49), *beyin fırtınası* (% 6,49), *örnek olay* (% 3,89), *gezi-gözlem* (% 3,89), *benzetim* (% 3,89), *istasyon* (% 2,59), *altı şapka* (% 2,59), *deney* (% 1,29), *işbirlikçi öğrenme* (% 1,29) ve son olarak *rol yapma* (% 1,29) tekniği olduğu tespit edilmiştir. Tablo 3’te yer alan sonuçlardan hareketle, eğitim, öğrenme ve öğretme süreçlerinde yaşanan yeniliklere rağmen katılımcılar tarafından geleneksel metotların yaygın olarak kullanılması burada üzerinde dikkatle düşünülmesi gereken konuların başında

gelmektedir. Tablo 4'te 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularını işlerken öğretmenlerin kullanmış oldukları araç-gereç ve materyaller verilmiştir.

Tablo 4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularını İşlerken Öğretmenlerin Kullanmış Oldukları Araç-Gereç ve Materyaller

<i>Araç-Gereç ve Materyaller</i>	<i>f</i>	<i>(%)</i>
Harita	19	24,05
Model Küre	13	16,45
Akıllı Tahta	11	13,92
Video ve Film	6	7,59
Projeksiyon	6	7,59
Ders Kitabı	5	6,32
Bilgisayar	5	6,32
EBA	4	5,06
Çalışma Kâğıdı	2	2,53
Afiş	2	2,53
Broşür	2	2,53
Web	1	1,26
Poster	1	1,26
Atlas	1	1,26
Pusula	1	1,26
Toplam	79	100

Tablo 4 incelendiğinde, sınıf öğretmenleri 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularını yürütürken araç-gereç ve materyal olarak çoğunlukla harita ve model küreleri kullandıkları dikkat çekici bir bulgu olarak görülmektedir. Bununla birlikte süreçte sırasıyla kullandıkları diğer araç-gereç ve materyaller ise; *akıllı tahta* (% 13,92), *video ve film* (% 7,59), *projeksiyon* (% 7,59), *ders kitabı* (% 6,32), *bilgisayar* (% 6,32), *eba* (% 5,06), *çalışma kağıdı* (% 2,53), *afiş* (% 2,53), *broşür* (% 2,53), *web* (% 1,26), *poster* (% 1,26), *atlas* (% 1,26) ve son olarak *pusula* (% 1,26) olduğu görülmektedir. Burada elde edilen verilere dayanarak şunu diyebiliriz ki her ne kadar coğrafya konularının öğretiminde harita ve model küreler önemli görülse de ders ve konuların içeriğine uygun olarak farklı araç, gereç ve materyallerin kullanımının artırılması öğretim adına daha nitelikli sonuçlar çıkarabilir. Tablo 5'te sınıf öğretmenlerinin 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde, öğretiminde en çok zorluk yaşadıkları coğrafi konu ve kavramlar verilmiştir.

Tablo 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretiminde En Çok Zorluk Yaşadıkları Coğrafi Konu ve Kavramlar

<i>Öğretiminde Zorluk Yaşanan Coğrafya Konu ve Kavramları</i>	<i>f</i>	<i>(%)</i>
Yön	8	14,81
Kroki	8	14,81
Ülkeler	7	12,96
Kültürler	4	7,40
Bölgeler	3	5,55
İklim	2	3,70
Nüfus	2	3,70
Miras	2	3,70
Heyelan	2	3,70
Deprem	1	1,85
Sel	1	1,85
Kıtalar	1	1,85
Şehir Kavramı	1	1,85
Yer Tarifi	1	1,85
Ölçekler	1	1,85
Hava olayları	1	1,85
Erozyon	1	1,85
Kuş Bakışı	1	1,85
Kronoloji	1	1,85
Harita Bilgisi	1	1,85
Göl	1	1,85
Konum	1	1,85
Tarım ve Sanayi	1	1,85
Madenler	1	1,85
Plato	1	1,85
Toplam	54	100

Araştırmada sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde yer alan bazı coğrafya konularının öğretiminde çeşitli zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu alt problemle ilgili olarak katılımcı öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda ulaşılan veriler tablo 5'te paylaşılmıştır. Tablo 5'e göre sınıf öğretmenlerinin öğretiminde en çok zorlandıkları coğrafi kavramların başında yön (% 14,81) ve kroki (% 14,81) gelirken, konu olarak da daha çok ülkelerle ilgili konuların öğretiminde zorluk yaşadıkları görülmektedir. Bununla birlikte öğretiminde zorluk yaşanan diğer konu ve kavramlar ise sırasıyla; *kültürler* (% 7,40), *bölgeler* (% 5,55), *iklim* (% 3,70), *nüfus* (% 3,70), *miras* (% 3,70), *heyelan* (% 3,70), *deprem* (% 1,85), *sel* (% 1,85), *kıtalar* (% 1,85), *şehir kavramı* (% 1,85), *yer tarifi* (% 1,85), *ölçekler* (% 1,85), *hava olayları* (% 1,85), *erozyon* (% 1,85), *kuş bakışı* (% 1,85), *kronoloji* (% 1,85), *harita bilgisi* (% 1,85), *göl* (% 1,85), *konum* (% 1,85), *tarım ve sanayi* (% 1,85), *madenler* (% 1,85) ve son olarak *plato* (% 1,85), kavram ve konuları ön plana çıkmaktadır. Tablo 6'da öğretiminde zorluk yaşanan konu ve kavramların nedenleri verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Öğretiminde Zorluk Yaşadıkları Coğrafi Konu ve Kavramların Nedenleri

<i>Öğretiminde Zorluk Yaşanan Coğrafya Konu ve Kavramların Nedenleri</i>	<i>f</i>	<i>(%)</i>
Bazı konu ve kavramların soyut olması	8	42,10
Mevcut imkânların yetersizliği	4	21,05
Belirli yöntem ve tekniklerin kullanılması	2	10,52
Bazı yabancı ve teknik kavramların olması	1	5,26
Bazı konuların günlük yaşamda kullanılmayan bilgiler içermesi	1	5,26
Konuların karmaşık olması	1	5,26
Öğrencinin hazırbulunuş seviyesi	1	5,26
Sürekli öğretmen değişimi	1	5,26
Toplam	19	100

Tablo 6'ya göre katılımcıların öğretiminde zorluk yaşadıkları konu ve kavramların nedenleri arasında daha çok bazı konu ve kavramların soyut oluşu (% 42,10) ve mevcut imkânların yetersizliği (% 21,05) ile ilgili görüşlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte az sayıda öğretmen tarafından farklı nedenlerde dile getirilmiştir. Bu probleme ilişkin öğretmenlerin ifadeleri ise şu şekildedir:

“Sosyal bilgiler dersinde özellikle küresel bağlantılar ünitesinde yer alan ülkelerin öğretilmesinde zorluk yaşıyorum. Çünkü öğrencilerin bu ülke ve özelliklerini yakından görme şansları yoktur” (Ö4). *“Ülke ve şehirlerle ilgili kavramların soyut ve düz anlatıma uygun olduğu için öğretilmesinde ve anlaşılmasında zorluklar yaşıyoruz”* (Ö5). *“Bazı konu ve kavramların soyut olması öğretimi etkiliyor”* (Ö6; Ö9; Ö10; Ö13; Ö23; Ö24). *“Coğrafya ile ilgili ünitelerde yer alan bazı yabancı ve teknik kavramların olması öğretimi zorlaştırıyor”* (Ö7). *“Öğrencilerin bazı konu ve kavramları ilk defa duydukları için soyut ve karmaşık geliyor. Öğrencilerin zihninde bu konular için belirli şema ve alt yapının olmaması öğretimi zorlaştırıyor”* (Ö10). *“Örneğin kuşbakışı kavramını öğretirken öğrenci bir nesneye yukardan veya üst taraftan bakma konusunda sorun yaşıyor. Bu da kavramın tam olarak anlaşılmasını zorlaştırıyor”* (Ö13). *“Öğrenciler görmedikleri, dokunmadıkları ve tanımadıkları nesnelerin öğrenilmesinde zorluk yaşıyorlar. Bu nedenle coğrafi unsurların yakından görülememesi öğretimde zorluk yaşanmasının nedenlerini oluşturuyor”* (Ö15). *“Eğitim sürecinde sürekli öğretmen değişiminin yaşanması öğrenmeyi olumsuz etkiliyor”* (Ö20). *“Öğrencilerin yakın çevrelerinde gözlemleyemedikleri bazı coğrafi konu ve kavramların öğretilmesinde zorluklar yaşıyorum”* (Ö26) şeklinde öğretmenler çeşitli açıklamalar yaparak bu konu hakkındaki mevcut durumu görüş, düşünce ve deneyimleri neticesinde ortaya koymuşlardır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafi konu ve kavramlarının öğretilmesine yönelik öğretmen görüşlerinin incelendiği bu çalışmada dikkat çeken çeşitli bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlar bu bölümde ilgili literatür ile karşılaştırılarak aşağıda

tartışılmıştır. Çalışmada coğrafya konularının öğretiminde öğrenci başarısını etkileyen hem olumlu hem de olumsuz faktörlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Akinoğlu ve Bakır (2003) ilköğretim öğrencileriyle yaptıkları bir çalışma sonucuna göre öğrenciler coğrafya konularıyla ilgili olarak öğrenme sürecinde zorluklar yaşadıklarını vurgulamışlardır. Bu zorluklar arasında bazı kavram ve konuların soyut, karmaşık olması, öğrenci ilgisinin düşük olması ve öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin yeterli olmaması öğrencilerin başarılarını etkileyen nedenler arasında sıralanmaktadır. Aktaş (2010) ikinci kademe sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretimine yönelik sorun ve çözüm önerilerini incelediği çalışmasında öğretmenlerin özellikle öğrencilere birinci kademe öğretilen coğrafya konularının yeterince verilmediği bu durumun yeni coğrafya konuların öğretilmesini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Alkış (2005) ilköğretim birinci kademe ders kitaplarındaki coğrafya konularını incelediği çalışmasında coğrafya ile ilgili kavramların çok olduğunu bu nedenle bu kavramların tümünün kazandırılmasının zor olabileceğini dile getirmiştir. Nitekim bu sonuçla benzer olarak yapılan çalışmada bazı katılımcıların müfredatın yoğun olduğu ve bu durumun öğrenci başarısını etkilediği belirtilmiştir. Yine benzer bir şekilde Arslan (2018) yaptığı çalışmada sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretimi sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin öğrenci başarısını etkilediğini vurgulamıştır.

Araştırmanın diğer bir bulgusu olarak katılımcıların coğrafya konularının öğretiminde çoğunlukla geleneksel yöntemleri (düz anlatım, soru-cevap gibi) kullandıkları ve yer yer diğer öğrenci merkezli uygulamaları da tercih ettikleri görülmüştür. Aydın (2012) bir çalışmada öğrencilerin coğrafya ders ve konularının işlenmesi sürecinde öğrenci merkezli uygulamalara yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak öğretim sürecinde halen öğretmen merkezli yöntem ve tekniklerin kullanıldığı bilinmektedir. Benzer bir sonuç Kayalı (2000); Taşkaya ve Bal (2009)'ın çalışmalarında da dikkat çekmektedir. İlgili çalışma sonuçlarına göre öğretmenlerin ders sürecinde en çok soru-cevap, düz anlatım ve tartışma yöntemlerini kullandıkları görülmüştür. Akbaş (2013) coğrafya ve sosyal bilgiler öğretmenleriyle yaptığı çalışmada öğretmenlerin önemli bir bölümünün geleneksel metotları kullandıklarını tespit etmiştir. Çelikkaya ve Kuş (2009) sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikleri inceledikleri çalışmalarında öğretmenlerin genellikle soru-cevap, düz anlatım, tartışma ve beyin fırtınası gibi teknikleri kullandıklarını, geleneksel yöntemlerin kullanılmasının nedeni olarak da sınıfların kalabalık, müfredatın yoğun, ders sürelerinin kısıtlı, araç-gereçlerin sınırlı ve öğretmenlerin yeni yöntem-tekniklerin kullanılması konusunda istenilen düzeyde olmamasını göstermişlerdir. Bu durumu destekler mahiyette Demirkaya ve Ayas (2015), sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla yaptıkları çalışmada

adayların eğitim süreçlerinde genellikle geleneksel metotlarla eğitim gördüklerini tespit etmişlerdir. Yine benzer nedenlerden dolayı öğretmenlerin öğretim sürecinde daha çok sunuş yöntemini kullandıkları (Memişoğlu ve Köylü, 2015) görülmektedir. Sonuç olarak yapılan ilgili çalışmalar ve bu araştırmanın ortaya koymuş olduğu bulgular incelendiğinde günümüzde öğretmenlerin öğrenci merkezli uygulamalarla birlikte halen geleneksel metotları da kullandıkları dikkat çekici bir durumdur.

Çalışmanın diğer bir bulgusu, öğretmenlerin coğrafya konularını işlerken kullanmış oldukları araç-gereç ve materyallerin önemli bir kısmını harita, model küre ve akıllı tahta oluşturmaktadır. Kuşkusuz eğitim-öğretim dönemlerinde araç-gereç ve materyallerin kullanılmasının pek çok eğitimsel değeri ve önemi olduğu bilinmektedir. Kullanılan materyallerin öğrenmeyi kolaylaştırması, öğrenilenlerin kalıcılığına katkı sağlaması, dikkat ve motivasyonu olumlu etkilemesi bunlardan sadece bir kaçını oluşturur. Nitekim Bozpolat ve Arslan (2018), öğretmen adaylarının materyal kullanımına ilişkin görüşlerini inceledikleri çalışmalarında öğretmen adayları, araç-gereç ve materyallerin öğretime olan katkılarından dolayı eğitim sürecinde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak Aydın (2012) çalışmasında öğrencilerin coğrafya derslerinin görsel teknolojik araç-gereçlerle işlenmesi gerektiğini belirterek süreçte çeşitli araç-gereç ve materyallere yer verilmesinin önemi vurgulanmıştır. Diğer taraftan bu çalışma bulgularına paralel olarak Göksel (2007)'in yaptığı çalışma sonucuna göre sosyal bilgilerin en önemli yardımcı araçlarının başında haritaların geldiği, ancak atlas kullanım oranlarının istenilen düzeyde olmadığı, öğretmenlerin model küre kullanım durumlarının ise daha yüksek olduğu ifade edilmiş. Başka bir çalışma bulgusu ise coğrafya konularının işlenişinde daha çok harita, fotoğraf ve resimlerin öğretmenlerin en çok tercih ettikleri yardımcı materyaller olduğu belirtilmiştir (Ulusoy ve Gülüm, 2009). Sonuç olarak ilgili çalışmalar ve bu çalışma sonuçları değerlendirildiğinde eğitim-öğretim sürecinde öğretmenler ders, konu ve mevcut imkânlar ölçüsünde çeşitli araç-gereç ve materyalleri kullanabilmektedirler. Ancak sosyal bilgiler dersinde coğrafya konuları ile ilgili daha çok haritaların tercih edildiği de ayrı bir gerçeği yansıtmaktadır.

Çalışmanın son bulgusu olan “sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretiminde en çok zorluk yaşanan kavramlar, konular ve bunların nedenleri” problem durumuna ilişkin sonuçları değerlendirildiğinde katılımcıların çeşitli konu ve kavramların öğretimi konusunda zorluklar yaşadıkları ve bunları farklı nedenlere dayandırdıkları görülmüştür. Öğretiminde zorluk yaşanan konu ve kavramların başında yön, kroki, ülkeler ve kültürler gibi başlıklar gelmektedir. Bunun nedenleri arasında ise genellikle bazı kavramların soyut ve karmaşık oluşu, belirli yöntemleri kullanma durumu, öğrencinin hazırbulunuşluk seviyesi ve fiziki imkânlar gibi

faktörleri vurgulamışlardır. Bitlisli (2014), 6. sınıf öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada öğrencilerin okyanus, dünyanın şekli, kroki, harita, hava durumu, iklim, meridyen, ölçek kıta gibi çeşitli kavramları anlamada zorluk yaşadıkları, bu kavramlarla ilgili olarak yanlış içerisinde olduklarını tespit etmiş ve bu durumun nedeni olarak da kavramların teknik ve soyut olması ifade edilmiştir. Aydın (2012) ilgili çalışmada öğrencilerin coğrafya derslerinde bazı konuların öğrenilmesinde güçlükler yaşadıklarını belirtmiş. Gümüş ve Avcı (2016) 6 sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde coğrafya kavramları anlama düzeylerini inceledikleri çalışmada, öğrencilerin günlük yaşamda kullandıkları ve karşılaştıkları kavramları daha doğru anladıkları ifade edilirken, yarım küre, kuzey-güney yarım küre ve kültür balıkçılığı gibi kavramlarda ise daha fazla yanlışya düştükleri tespit edilmiştir. Alım, Özdemir ve Yılar (2008), 5. sınıf öğrencileriyle yaptıkları bir çalışma sonucuna göre öğrencilerin özellikle doğal afet, erozyon, heyelan, deprem, bölge, ova ve plato gibi coğrafi kavramları anlamada zorluklar yaşadıkları ve bu kavramları farklı kavramlarla karıştırdıklarını dile getirmişlerdir. Ünal ve Er (2017), sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla yaptıkları bir çalışmada sosyal bilgiler dersinde öğretmen adaylarının görüşüne göre sosyal bilgiler dersinin öğretimi zor olan bazı soyut kavramlar barındırdığı, coğrafya disiplini için ise meridyen, paralel, konum, basınç, iklim, yön, afet, plato gibi kavramların ön plana çıktığı vurgulanmıştır. Sonuç olarak öğretim sürecinde her konu ve kavramın öğrenciler tarafından aynı düzeyde anlaşılması istense de bu pratikte mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte öğretmenler bazı konu ve kavramların öğretiminde çeşitli nedenlerden dolayı zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Dolayısıyla çeşitli araç-gereçler kullanılarak ve farklı stratejiler geliştirilerek öğretim sürecinde yaşanan bu zorlukları en aza indirmek mümkün olabilir.

5. Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan verilere dayanarak 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafya konularının öğretimine yönelik şu önerilerde bulunulabilir.

- Araştırmada katılımcıların görüşleri neticesinde 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafi konu ve kavramların yoğunluk düzeyi öğrenci seviyesine göre uzmanlar tarafından yeniden gözden geçirilerek düzenlenmelidir.
- Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan ve teknik düzeyde olduğu ifade edilen coğrafi kavram ve terimlerin öğrencilerin seviyelerine uygun hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Katılımcılar tarafından sosyal bilgiler dersinde coğrafya konuları içerisinde öğretimi zor olan soyut kavramların olduğu dile getirilmişti. Ders içerisindeki bu soyut kavramlar tespit edilerek öğretimine yönelik farklı etkinlikler ve uygulamalar yapılabilir.

- Coğrafya konularının daha iyi anlaşılması ve öğrenilmesi adına çeşitli araç-gereç ve materyallerin kullanılabilmesi için hem okul hem de ilgili yöneticiler tarafından gerekli alt yapı ve destek sağlanabilir.
- İhtiyaç oluğu durumlarda çevreye yönelik coğrafi unsur ve nesnelerin yakından görülüp, öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerine yönelik çeşitli fırsatlar sunulabilir.
- Yine bazı olay ve durumları yakından görme amacıyla çevreye yönelik gezi ve gözlem imkânlarının artırılması sağlanabilir.
- Öğretmenlerin kullanılan yöntem ve teknikler hakkında çeşitli strateji geliştirebilmeleri için öğretmenlere yönelik farklı uygulamalar yapılabilir.
- Müfredat yoğunluğu ile ilgili olumsuzlukların giderilmesi adına sahadan ve bu programları uygulayan öğretmenlerden görüşleri detaylı bir şekilde alınabilir.
- Ayrıca gelecekte yapılacak çalışmalar için öğretmenlerin sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretimiyle ilgili karşılaşmış oldukları sorun ve durumların farklı açılardan ortaya konulması, çeşitli çözüm önerilerinin geliştirilmesi adına bu konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Y. (2013). Coğrafya ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimi ve kavram yanlışları hakkındaki görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 251-278.
- Akengin, H., Şahin, C. T., Kaya, B., Bengiç, G., & Sargin, S. (2010). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bazı genel coğrafya konuları ve bunların öğretimi ile ilgili öz-yeterlik algıları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 78-97.
- Akinoğlu, O. & Bakır, S. A. (2003). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularını öğrenmeleriyle ilgili durum analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 8, 83-106.
- Aktaş, S. (2010). *İlköğretim II. Kademe sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının Öğretimi: sorunlar ve çözüm önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.
- Alım, M., Özdemir, Ü., & Yılar, B. (2008). 5. Sınıf öğrencilerinin bazı coğrafya kavramlarını algılama düzeyleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 152-162.
- Alkış, S. (2005). İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularıyla ilgili kavramların belirlenmesi (2004 programına göre). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 11, 83-92.
- Arslan, M. (2018). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında yeryüzünde yaşam ünitesi coğrafi kavram ve mekânlar konularına yönelik öğrencilerin akademik başarılarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Atasoy, T. & Koç, H. (2015). Coğrafya öğretiminin aktif vatandaşlık eğitimindeki rolü: öğretim üyesi görüşleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 7(2) 113-131.
- Aydın, F. (2012). Sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin coğrafya dersinin öğretimine yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 1035-1050.
- Barth, L. J. & Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: YÖK-Dünya Bankası.
- Başibüyük, A. & Çıkkılı, Y. (2002). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler coğrafya konularında çalışma yaprağı ve dilsiz harita kullanımının öğrenci motivasyon ve başarısı üzerine etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 29-38.
- Bednarz, S. W., S. Heffron, & N. T. Huynh, (eds). (2013). *A Road Map for 21st Century Geography Education: Geography Education Research (A report from the Geography Education Research Committee of the Road Map for 21st Century Geography Education Project)*. Washington, D.C.: Association of American Geographers.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Bitlisli, N. (2014). *6. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi yeryüzünde yaşam ünitesinde geçen coğrafi kavramları algılama düzeyleri ve kavram yanlışları (Bayburt örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Bozpolat, E. & Arslan, A. (2018). Öğretmen adaylarının öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı dersine ilişkin görüşleri. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 60-84.
- Brooks, C., Butt, G., & Fargher, M. (2017). *Introduction: Why Is It Timely to (Re) Consider What Makes Geographical Thinking Powerful?* İçinde; *The Power of Geographical Thinking*. Springer, Switzerland.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Catling, S. (2001). İlköğretimde coğrafya önemlidir! Seçil Şenyurt (Çeviri). *Coğrafya Eğitimi Dergisi*, 1(1), 29-36.
- CDÖP (2018). *Coğrafya dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev. Edt: M. Büttün & S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni, nitel nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. Edt: S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Çalışkan, O. (2015). *Coğrafya eğitimi ve arazi çalışmaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çelikkaya, T. & Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Uludağ üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXII (2), 741-758.
- Çifçi, T. (2017). *Coğrafyada değer eğitimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Değirmenci, Y. (2018). Coğrafya dersi öğretim programında değerler. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 429-450.
- Değirmenci, Y. & İltar, İ. (2013). The natural disasters in the geography teaching curriculum. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 276-303.
- Demircioğlu, İ. H. (2004). Tarih ve coğrafya öğretmenlerinin sosyal bilimler öğretiminin amaçlarına yönelik görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). *Bilig*, 31, 71-84.
- Demirkaya, H. & Arıbaş, K. (2004). Sosyal bilgiler öğretmenliği üçüncü sınıf öğrencilerinin coğrafya dersine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 179-187.
- Demirkaya, H. ve Ayas, C. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya öğretimine ilişkin algıları. *Turkish Studies*, 10(11), 503-518.
- Doğanay, H. (1999). *Coğrafyaya giriş*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (7. ed). New York: McGraw-Hill.
- Geçit, Y. & Beldağ, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya alanına yönelik öz-yeterlik seviyelerinin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi (Rize ili örneği). *NWSA-Education Sciences*, 9(4), 353-363.
- Gerber, R. (2003) The global scene for geographical education. In R. Gerber (ed.) *International handbook on geographical education*. Dordrecht: Kluwer. ss. 3-18.
- Gökçe, N. & Kaya, E. (2009). Coğrafya dersi öğretim programında küresel iklim değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 157-168.
- Göksel, O. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi* (Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Gümüş, N. & Avcı, G. (2016). Altıncı sınıflarda sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışlarının belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 47, 191-206.
- Hong, J. E. (2018). Critical citizenship education through geography. *International Journal of Geospatial and Environmental Research*, 5(3), 1-13.
- Kadioğlu, Y. (2008). Sosyal bilgiler öğretmenliği birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin coğrafya derslerindeki ilgi düzeylerinin karşılaştırılması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 17, 185-195.
- Karabulut, E. (2002). İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretim programları. *Coğrafya Kurultayı*. Ankara: Gazi Üniversitesi. ss. 39-42.
- Kayalı, H. (2000). İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde başarıyı etkileyen faktörler. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 183-194.
- Kayalı, H. (2004). İlköğretim okullarında 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğrenilmesi ve öğretilmesinde etkili olan faktörler. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20, 101-114.
- Kızılcıoğlu, A. (2006). İlköğretimin birinci kademesinde coğrafya eğitimi ve öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 14, 81-106.
- Kızılcıoğlu, A. & Taş, H. İ. (2007). İlköğretim ikinci kademe coğrafya eğitimi ve öğretimi: öğrenme alanları ve kazanım boyutu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 16, 93-108.
- Kuş, E. (2009). *Nicel-nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Massey, K. (2014). Global citizenship education in a secondary geography course: the students' perspectives. *Review of International Geographical Education Online*, 4(2), 80-101.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Memişoğlu, H. & Köylü, G. (2015). Sosyal bilgiler dersindeki sorunlar ve çözüm yollarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 10(11), 1099-1120.
- Merriam S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. Edt: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Miles, M. B. & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage.
- Özcağlar, A. (2009). *Coğrafyaya giriş-sistematik, kavramlar, yöntemler*. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.
- Özel, A. & Başoğlu, M. (2007). Sosyal bilgiler öğretmen adayları ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya dersleriyle ilgili görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 15, 229-240.
- Pınar, A. & Akdağ, H. (2012). Social studies teacher trainees' comprehension level of climate, wind, temperature, precipitation, erosion, ecology and map concepts. *Elementary Education Online*, 11(2), 530-542.
- Sever, R. & Koçoğlu, E. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşler/Diyarbakır merkez Dicle örneği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 12(45), 17-34.
- Sözcü, U. Oğuz, S., & Aydınöz, D. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya konularının öğretimine ilişkin öz yeterlikleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33, 155-178.
- Stoltman, J. P. (2017). Geography education: primary and secondary. *The International Encyclopedia of Geography*. <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0679>. Erişim tarihi: 22.02.2019.
- Şahin, K. (2003). İlk ve ortaöğretimde coğrafya müfredat programlarının geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(1), 81-92.
- Taşkaya, S. M. & Bal, T. (2009). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim yöntemlerine ilişkin görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 173-185.
- Turan, İ. (2009). Günümüz dünya sorunları karşısında coğrafya eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 184, 176-191.
- Ulusoy, K. & Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 85-99.
- Ünal, F. & Er, H. (2017). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde öğretimi zor olan soyut kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-24.
- Ünlü, M. (2001). İlköğretim okullarında coğrafya eğitim ve öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3(2), 31-48.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

In fact, knowing geography means seeing and knowing the world (Doğanay, 1999). Furthermore, geography is a key discipline in understanding the causes and effects of physical and human events that occur on earth or which are probably to occur (Kızılçaoğlu & Taş, 2007). Geography education has significant importance in gaining geographical understanding and view point in individuals starting from early ages, in enabling them to discover their environment and the world, in their becoming responsible individuals, in keeping their interest for their near and far environment and in making them alert, in making people become aware of other individuals' needs and responsibilities, in understanding the influence of people on the world, and in developing a global perspective and international approach while including situations such as appreciating intercultural relations and respecting people (Catling, 2001). When content of life science, science-technology, and social sciences lessons at primary school level in our country are investigated, it is seen that certain learning areas, subjects and achievements are closely related with the science of geography

(Kızılcıoğlu & Taş, 2007). If subjects related with geography discipline within the context of primary school social sciences teaching program are reviewed in general, it is seen that it consists approaches such as improving and developing the interest of students in their near environment, investigating and getting to know the features of environment lived in, gaining simply query and observation skills, understanding natural elements which effect people and other living creatures, recognizing natural resources and their relationship with economical level, and shortly understanding the interaction and connection between people and environment in a proper way (Karabulut, 2002). In this respect, when private purposes of social sciences teaching program are investigated (MEB, 2018) it is seen that purposes such as developing individuals' skills regarding human-environment interaction and space perception by getting to know the environment lived in and general geographical features of the world, recognizing limitation of natural resources, developing an environmental awareness and a sustainable environment approach, and improving awareness against local and global subjects are directly related with the science of geography. Geography is included within context of social studies lesson instead of being a separate lesson at primary education level. For this reason, learning subjects belonging to geography science and certain concepts are given as part of this lesson by classroom and social studies teachers. When the related field is examined, it is seen that there are many studies related to teaching geography subjects in social studies but these studies are mostly concentrated in areas such as teacher candidates, curriculum, tools, materials and textbooks areas and that comprehensive studies related with examination of teacher opinions regarding teaching of geography topics at 4th class level have been limited. Therefore, it is expected that the examination of the current situation of a qualified and healthy geography education at primary education level by taking teacher opinions from the field, to determine the sources of the problems experienced during this process and, also specifying the steps to be taken for solving these problems will make a contribution to the relevant literature. In addition, in line with the data received and the results obtained, it is thought that the study will attract the attention of the prospective teachers who will give this course in the future and the academicians who contributed to their education. In this sense, it is considered that it will make important contributions to the related literature.

In this study, which examines the opinions of the classroom teachers about teaching geography subjects in social study courses, case study pattern which is one of the qualitative research methods, is used. Research has been carried out with 27 classroom teachers who were assigned at primary education level in a city center in Turkey and who have previously thought social studies lesson, before selected with purposeful sampling method in the spring

period of 2018-2019 academic year. Before the interview, brief information was given to the teachers about the research. These interviews lasted 30 minutes on average. The data obtained from the research were collected with a semi-structured interview form developed by the researcher by taking the necessary expert opinion. The data obtained from the participants were analyzed by using content and descriptive analysis techniques. Various findings and results have been obtained from this study, where teacher opinions related with the teaching of geographical topics and concepts as part of social studies lesson are examined.

The results, obtained in this section, are compared with the relevant literature and discussed below. The study shows that both positive and negative factors affect student success by teaching geography subjects. According to the result of a study conducted by Akınoğlu and Bakır (2003) with primary students, the students emphasized that they have difficulties in learning process related to geography subjects. The abstraction and complexity of some concepts and subjects, low student interest and lack of students 'readiness are among the reasons that affect students' success. In his study where he investigated problems and solution proposals relating with teaching of geography topics in second stage social studies lesson, Aktaş (2010) has stated that teachers have not thought geographical subjects adequately to students especially in first stage which effects teaching of new geographical subjects in second stage negatively. In his study regarding geography subjects in primary education textbooks, Alkış (2005) stated that there are too many concepts related to geography, which makes it difficult to teach all of them. As a matter of fact, in this study, it was stated by some participants that the curriculum was intense and this situation affected students achievements. As a result, although it is expected that each subject and concept will be understood at the same level in the teaching process, this is not possible in practice. Furthermore, teachers can face difficulties due to various reasons in teaching of certain subjects and concepts. Therefore by developing different strategies it is possible to minimize these difficulties experienced during the education process.